

ДРОЗДОВ Олександр Михайлович

професор, доктор юридичних наук,
заслужений юрист України, адвокат,
член Комісії з питань правової реформи при
Президентові України,
член Апеляційної палати НАЗЯВО,
член Науково-консультативних рад при
Конституційному Суді України та Верховному Суді,
почесний професор кафедри кримінального права та
кримінології, міжнародного публічного права та
міжнародних відносин Юридичного факультету
Університету Барселони,
адвокат-партнер Адвокатського об'єднання «Лапчинський та партнери»
(м. Барселона, Королівство Іспанія)
професор кафедри кримінально-правових та
адміністративно-правових дисциплін Юридичного факультету
ПВНЗ «МЄГУ імені академіка Степана Дем'янчука»,
(м. Рівне, Україна)
кафедра кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(м. Харків, Україна)

ДРОЗДОВА Олена Валеріївна

доцентка, кандидатка юридичних наук, адвокатка,
почесна професорка кафедри кримінального права та
кримінології, міжнародного публічного права та
міжнародних відносин Юридичного факультету
Університету Барселони
(м. Барселона, Королівство Іспанія)
доцентка кафедри кримінально-правових та

Стаття 18 Конвенції у справах про кумулятивні репресивні заходи: аналіз рішення ЄСПЛ у справі «Anti-Corruption Foundation (FBK) and Others v. russia»¹

1. Рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ, Суд) від 16 грудня 2025 р. у справі «Anti-Corruption Foundation (FBK) and Others v. russia» стало одним із найбільш репрезентативних прикладів того, як сучасні авторитарні режими поєднують кримінальні процесуальні інструменти (масові обшуки, вилучення, накладення арешту на рахунки) із «позакримінальними» регуляторними механізмами (маркування як «іноземного агента», визнання організацій «екстремістськими», їх ліквідація та криміналізація будь-яких пов'язаних дій) для досягнення політичних цілей.

ЄСПЛ одноголосно констатував порушення ст. 8 (Право на повагу до приватного і сімейного життя), 10 (Свобода вираження поглядів), 11 (Свобода зібрань та об'єднання), 18 (Межі застосування обмежень прав) Європейської конвенції з прав людини (Конвенції) та ст. 1 (Захист власності) Першого протоколу до Конвенції у всіх 139 заявах, а центральним висновком став вислів про те, що оскаржувані заходи були частиною «скоординованих дій безпрецедентного масштабу» з метою усунення організованої демократичної опозиції, пов'язаної з Олексієм Навальним.

Проблематика, актуалізована цим рішенням, вочевидь виходить за межі російського контексту. Вона стосується загальноєвропейського виклику інструменталізації обмежень прав: коли формально законні механізми перетворюються на засіб придушення політичної конкуренції та громадянського суспільства. Саме для таких ситуацій ст. 18 Конвенції виконує

¹ Anti-Corruption Foundation (FBK) and Others v Russia (App no 13505/20 and 138 others) Judgment (ECtHR, 16 December 2025). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-247549>.

роль «антизловживального запобіжника», дозволяючи Суду виявити непрописану мету державного втручання поверх традиційних тестів ст. 8–11 і ст. 1 Першого протоколу.

Для України рішення має практичне значення щонайменше у трьох вимірах. По-перше, воно підвищує планку вимог до судової аргументації та індивідуалізації підстав під час санкціонування обшуків і арешту майна/коштів. По-друге, розкриває конвенційні ризики використання стигматизаційних маркерів у сфері свободи об'єднань та вираження поглядів. По-третє, демонструє, як ЄСПЛ працює з кумулятивним ефектом розрізаних на перший погляд заходів, вибудовуючи доказову модель для встановлення «непрописаної» мети.

2. Після формулювання Великою палатою ЄСПЛ загальних принципів застосування ст. 18 Конвенції у справі *Merabishvili v. Georgia* в доктрині посилився інтерес до категорій «*ulterior purpose*» та «*abuse of power*», а у практиці Суду сформувався окремий масив рішень, де ст. 18 використовується для кваліфікації політично мотивованих обмежень (передусім у контексті переслідування опозиційних лідерів, правозахисників і журналістів).

Окремий напрям досліджень стосується «звуження простору» для громадянського суспільства через законодавство про «іноземних агентів», реєстраційні та фінансові обмеження, а також через використання «антиекстремістських» норм для заборони мирних об'єднань. У цьому блоці практика ЄСПЛ щодо російської федерації (зокрема у справах *Ecodefence and Others*, *Kobaliya and Others*, *Andrey Rylkov Foundation and Others*) поступово деталізує стандарти передбачуваності, недискримінаційної нейтральності та пропорційності втручань.

Щодо антиекстремістського законодавства та розпуску/заборони об'єднань ключовими залишаються рішення Суду, які вимагають вузького тлумачення підстав для ліквідації та вказують на небезпеку надмірно широких дефініцій «екстремізму», здатних охоплювати цілком мирні форми політичної самоорганізації.

Водночас у науковій і практичній площині залишалися невирішеними щонайменше три питання. По-перше, межі застосування ст. 18 поза «класичними» сюжетами позбавлення волі або кримінального переслідування: чи може ця норма охоплювати фінансові обмеження, обшуки та адміністративно-правові механізми стигматизації? По-друге, методологія оцінки «кумулятивного ефекту» різнорідних втручань: як Суд переходить від аналізу окремих заходів до висновку про єдину політичну кампанію? По-третє, взаємодія дефектів «законності» з доказуванням *ulterior purpose*: чи достатньо констатації незаконності для запуску ст. 18, чи потрібен окремий доказовий масив.

3. Фактичний та процесуальний контекст: від кримінального провадження до «мережевого демонтажу».

Суд розглядав 139 заяв, поданих пов'язаними з О. Навальним організаціями, їх працівниками, координаторами регіональних осередків, волонтерами та членами сімей. У рішенні окреслено, що Фонд боротьби з корупцією (ФБК) був створений у 2011 р. як неприбуткова організація, яка розслідувала корупцію високопосадовців та поширювала матеріали в Інтернеті, а у 2017 р. виникла мережа «штабів» як організаційний каркас політичної кампанії.

Процесуально важливо, що після смерті заявника Суд визнав право спадкоємиці продовжити провадження, а щодо організацій, які були ліквідовані в ході подій, – допустив процесуальне правонаступництво. ЄСПЛ спеціально застеріг, що відмова розглядати скарги лише через припинення існування організацій ризикувала б позбавити ст. 34 Конвенції практичного ефекту та дозволити оскаржуваним заходам «вислизнути» від судового контролю.

У преюдиціальних питаннях Суд підтвердив юрисдикцію *ratione temporis*: факти мали місце до 16 вересня 2022 р., коли Російська Федерація припинила бути стороною Конвенції, а отже, її вихід не перешкоджає розгляду заяв. Також зафіксовано, що відмова Уряду брати участь у провадженні не звільняє державу від обов'язку співпраці та не блокує судовий розгляд.

Матеріальний «пакет» втручань охоплював: (а) масові обшуки житла та офісів у різних регіонах із вилученням техніки та документів; (б) арешт/замороження банківських рахунків фізичних осіб і організацій у межах кримінального провадження про нібито відмивання коштів; (в) включення ФВК до реєстру «іноземних агентів»; (г) визнання пов'язаних організацій «екстремістськими», їх ліквідацію та криміналізацію будь-якої пов'язаної діяльності, включно з потенційним переслідуванням донорів і символічних проявів підтримки.

4. Обшуки та вилучення майна: вимоги «законності» й індивідуалізованого обґрунтування (ст. 8 Конвенції)

ЄСПЛ почав із нагадування: обшук є одним із найбільш інвазивних втручань у приватне життя та «домівку», а тому критерій «відповідно до закону» охоплює не лише наявність формальної норми, а й наявність ефективних запобіжників проти свавілля, включно з реальним судовим контролем за фактичними підставами для слідчої дії. Суд підкреслив необхідність особливої пильності, коли національне право допускає обшуки без попередньої судової санкції («невідкладні» обшуки).

У справі ФВК ключовим стало те, що слідчі клопотання та судові постанови були фактично стандартизованими: вони повторювали загальне твердження про відмивання коштів «особами, афілійованими з ФВК», і лише декларативно припускали, що на конкретних об'єктах можуть знаходитися «предмети, документи та цінності», значущі для провадження. ЄСПЛ констатував відсутність індивідуалізованого обґрунтування, здатного підтвердити наявність «достатньої інформації» для обшуку.

Показово, що ЄСПЛ розтлумачив внутрішньодержавний стандарт «достатньої інформації» (який у КПК рф не був конкретизований) через конвенційний критерій «розумної підозри». Оскільки заявники не мали статусу підозрюваних або обвинувачених, а клопотання слідчих не містили жодних дат, транзакцій чи документів, що пов'язували конкретну особу з нібито відмитими коштами, Суд визнав такі підстави несумісними з вимогою *reasonable suspicion*.

Національний суд, затверджуючи шаблонні клопотання, фактично «прошпаклював» процедурний контроль, позбавивши його захисної функції.

Окремо Суд оцінив «невідкладні» обшуки, проведені без попереднього судового дозволу. ЄСПЛ підкреслив винятковий характер такого порядку і встановив, що посилення слідства на абстрактний ризик знищення або приховування доказів не підкріплювалося жодними конкретними даними; до того ж більшість невідкладних обшуків відбулася через значний час після відкриття провадження і після вже проведених масових слідчих дій. Національні суди обмежилися перевіркою формальної процедури, не аналізуючи фактичну наявність невідкладності.

Ще один аспект «законності» стосувався змісту санкцій: обшуки дозволяли шукати будь-які «предмети, документи чи електронні пристрої, релевантні справі», без конкретизації об'єкта пошуку. ЄСПЛ наголосив, що ордери мають, наскільки це практично можливо, обмежувати обсяг дискреції слідчих органів; натомість у справі FBK слідчі отримали майже необмежені повноваження щодо масштабу і предмета вилучення.

Ці висновки мають безпосередній «комплаєнс-ефект» для національних правопорядків, включно з Україною, де також існують винятки з вимоги попередньої судової санкції на проникнення до житла та де ризики «rubber-stamping» не є суто теоретичними. Показово, що у мотивувальній частині Суд послався на власну практику, підкресливши підвищений стандарт пильності саме в ситуаціях обшуку без ордера, – отже, рішення FBK може бути використане як додатковий аргумент на користь інтенсивного судового контролю й належної фактичної перевірки підстав втручання.

5. Замороження банківських рахунків: «якість закону», періодичний перегляд і заборона шаблонних ухвал (ст. 1 Першого протоколу)

Другий «якірний» блок справи стосується арешту (замороження) банківських рахунків, який ЄСПЛ кваліфікував як втручання у право мирного володіння майном. З матеріалів видно дві хвилі таких заходів: перша – у серпні 2019 р., синхронно з масовими обшуками, друга – у лютому 2020 р.; надалі

арешт продовжувався серією колективних ухвал, сформульованих однаковими словами, причому тривалість обмежень де-факто сягала років (останнє відоме продовження діяло щонайменше до серпня 2024 р.).

З точки зору Конвенції вирішальним знову став критерій «відповідно до закону». ЄСПЛ наголосив, що навіть за наявності внутрішньої процедури арешту майна ключовими є запобіжники проти свавілля: індивідуалізована оцінка підстав, часові межі та реальний періодичний перегляд необхідності заходу, особливо коли йдеться про осіб без процесуального статусу підозрюваного/обвинуваченого. Суд констатував, що колективні ухвали про продовження арешту, винесені «пакетно» щодо майже всіх заявників і без будь-яких нових фактичних даних, були несумісними із внутрішніми ж вимогами про перевірку актуальності підстав та встановлення розумного строку.

Як і у блоці ст. 8, Суд зупинився на етапі «законності»: встановивши, що інтерпретація та застосування процесуальних норм не забезпечили мінімального рівня правового захисту й передбачуваності, ЄСПЛ визнав втручання таким, що не відповідає вимозі «in accordance with the law», і відмовився окремо аналізувати легітимну мету та баланс інтересів.

Для української практики важливим є саме акцент на «процесуальній якості» арешту активів як передумові конвенційної сумісності. У багатьох юрисдикціях арешт коштів розглядається як технічний захід забезпечення, але ЄСПЛ послідовно підкреслює, що відсутність індивідуальної оцінки та ефективного судового перегляду перетворює забезпечувальний захід на свавільне втручання у майнові права. Це узгоджується і з підходом Суду у справах проти України щодо арешту майна та доступності ефективних засобів захисту.

6. Маркування як «іноземного агента»: стигматизація, свобода об'єднань і непряма цензура (ст. 11 у світлі ст. 10)

ЄСПЛ кваліфікував скаргу ФБК на «іноземного агента» за ст. 11, тлумаченою у світлі ст. 10, підкресливши нерозривний зв'язок між здатністю

об'єднання поширювати свої ідеї та принципом плюралізму. Ключовим орієнтиром стала «провідна» справа *Kobaliya and Others v. Russia*, де Суд визнав, що сам ярлик «foreign agent» є стигматизаційним і вводить в оману, оскільки імплікує відносини «агентури» з іноземними акторами без доведення будь-якого контролю чи директивного впливу.

У застосуванні цих стандартів до обставин справи Суд підкреслив ригідність і формалізм: ФБК був включений до реєстру «іноземних агентів» фактично лише через надходження еквіваленту 1 944 євро з-за кордону, тоді як жодних даних про вплив, контроль або діяння «в інтересах іноземної особи» не існувало. Подальший штраф за здійснення «політичної діяльності» без реєстрації ЄСПЛ розцінив як покарання за легітимну громадянську активність, здатне спричинити «охолоджувальний ефект» для громадянського суспільства та публічного дискурсу. Як наслідок втручання не було виправданим у сенсі ст. 11 § 2.

Для України цей сегмент рішення важливий не як «трансплантат» конкретного російського інституту, а як попередження щодо конституційної токсичності стигматизаційних режимів. Навіть якщо держава має легітимний інтерес у прозорості фінансування чи протидії прихованому іноземному впливу, обрані інструменти мають бути нейтральними за змістом, ґрунтуватися на доказах реального контролю або спрямування та не створювати непропорційних тягарів для діяльності організацій, особливо тих, що здійснюють «серцевинну» політичну комунікацію щодо питань публічного інтересу.

7. «Екстремізм» поза насильством: передбачуваність, межі дискреції та «охолоджувальний ефект» (ст. 11 у світлі ст. 10)

Найбільш концептуально насиченим у частині ст. 11/10 є блок, що стосується визнання організацій «екстремістськими» та їх ліквідації/заборони. ЄСПЛ виходив із того, що формальна наявність правової основи у «антиекстремістському» законі не знімає питання передбачуваності та запобіжників від свавільного застосування: у сфері фундаментальних прав

закон повинен з достатньою ясністю визначати межі дискреції влади й порядок її здійснення.

Посилаючись на попередні висновки у справі *Taganrog LRO and Others*, Суд підкреслив, що поняття «екстремізму» у російському законодавстві історично відзначалося надмірною широтою і здатністю охоплювати мирні форми релігійної або політичної діяльності. У справі *FBK* ця проблема проявилася в особливо гострій формі: «екстремізм» не був обмежений поведінкою, пов'язаною з насильством або розпалюванням ненависті, а був поширений на дії у легітимній сфері політичного висловлювання й асоціації (антикорупційні розслідування, мобілізацію прихильників, мирні публічні заходи, інформаційну діяльність у мережі).

Суд надав особливого значення «екосистемним» наслідкам визнання організацій «екстремістськими». Йшлося не лише про ліквідацію та заборону, а й про подальше включення осіб до спеціальних списків, кримінальне переслідування за участь у діяльності або навіть мінімальну підтримку (зокрема пожертви), а також автоматичну заборону балотуватися на виборах на 3–5 років. ЄСПЛ охарактеризував це як *expansive and punitive operation* «екстремістського» режиму, який продукує масштабний *chilling effect* та створює систему, в якій мирна поведінка стигматизується й криміналізується – що несумісно з плюралізмом і толерантністю як ознаками демократичного суспільства.

Для України, яка в умовах збройної агресії має об'єктивно підвищені безпекові виклики, цей блок рішення є особливо чутливим: він не заперечує легітимності боротьби з насильницьким екстремізмом або тероризмом, але вимагає, щоб правові дефініції та механізми заборони об'єднань були максимально передбачуваними, а застосування – вкрай вузьким і доказовим. Розпуск/заборона організації є крайнім заходом, який за практикою ЄСПЛ допускається лише за наявності переконливих доказів реальної загрози демократичному ладу, а не як відповідь на критичний дискурс чи мирну мобілізацію.

8. Стаття 18 Конвенції як тест на «кампанійність» втручань: стандарт доказування, контекст і кумулятивний ефект

Структуруючи аналіз за ст. 18, ЄСПЛ прямо застосував «мерабішвілівський» підхід: по-перше, нагадав, що сам факт невідповідності втручання вимогам дозволяючої норми (наприклад, нестача «законності» чи пропорційності) ще не означає автоматичного порушення ст. 18; по-друге, вказав, що окремий розгляд ст. 18 виправданий лише тоді, коли твердження про використання обмежень для «непередбаченої» мети становить фундаментальний аспект справи; по-третє, сформулював завдання доказування: встановити, чи існує достатній масив даних, який показує, що дії влади були фактично зумовлені *ulterior purpose*.

Перший доказовий «шар» Суд вибудував через контекст: скарги заявників виникли на тлі добре задокументованого патерну репресій проти О. Навального та пов'язаних з ним осіб, який ЄСПЛ вже встановлював у низці попередніх рішень. Звідси впливав методологічний наслідок: окремі інвазивні процесуальні дії (обшук, арешт коштів) не можуть бути відірвані від ширшого контексту цілеспрямованого переслідування політичної опозиції.

Другий доказовий «шар» стосувався масштабності й синхронності. ЄСПЛ зафіксував, що більшість обшуків відбулися у два дні (12 вересня та 15 жовтня 2019 р.) у різних регіонах, що вказувало на централізовано скоординовану операцію. Аналогічно, замороження рахунків здійснювалося «хвилями», що збігалися у часі з обшуками. Суд прямо вказав, що масштаб, таймінг і таргетованість заходів свідчать про відсутність «*genuine investigative need*» і про те, що дії виходили далеко за межі звичайного кримінального розслідування.

Третій елемент – кумулятивний контекст. Суд не обмежився оцінкою окремих слідчих дій чи регуляторних рішень, а інтегрував їх у єдину логіку: поєднання «іноземного агента», подальшої екстремістської кваліфікації, deregistration організацій та виборчих заборон було охарактеризоване як сукупність заходів особливої тяжкості, що виходили за межі впливу на самих

заявників і мали сигнальну функцію щодо ширшої спільноти активістів. Їхній «combined effect» ЄСПЛ описав як параліч легітимної діяльності у сферах політичного вираження та громадянської участі.

Четвертий елемент – макроконтекст. ЄСПЛ прямо пов’язав події у справі з ширшим трендом «прогресивного демонтажу незалежних інституцій» та «пригніченням дисидентських голосів» у Росії, який, за оцінкою Суду, був додатково загострений після повномасштабної збройної агресії проти України в лютому 2022 р. Суд також послався на оцінки міжнародних органів, які розцінювали застосування законів про «іноземних агентів» та «екстремістські організації» як інструмент політичного контролю та придушення опозиції.

У підсумку ЄСПЛ дійшов висновку, що офіційні пояснення («боротьба з відмиванням коштів» і «боротьба з екстремізмом») не були підкріплені доказами реальної злочинної поведінки і виконували роль приводу. З огляду на кумулятивний патерн, Суд встановив *ulterior motive*: «ударити в саме серце та ліквідувати організовану демократичну опозицію», зосереджену навколо О. Навального. Відповідно було констатовано порушення ст. 18 у поєднанні зі ст. 8, ст. 11 та ст. 1 Першого протоколу.

З доктринальної точки зору рішення демонструє дві тенденції. По-перше, ст. 18 застосовується не лише до позбавлення волі, а й до «м’якіших» за формою, але потенційно не менш руйнівних за ефектом інструментів: обшуків, вилучень, фінансового паралічу та регуляторних ярликів. По-друге, Суд підкреслив, що за відсутності доведеного легітимного призначення («lawfulness» не виконано) справа не є випадком «плюралізму цілей», а радше потребує відповіді на питання: що саме було реальним рушієм втручань.

Аргументацію Суду можна реконструювати як «трискладовий» підхід до виявлення кампанійного зловживання: (1) фонові історія репресій, підтверджена попередніми рішеннями Суду; (2) операційні індикатори координації (масовість, синхронність, однакові шаблони рішень, надзвичайна персональна й фінансова широта охоплення); (3) нормативне «зміщення» – застосування розмитих категорій («екстремізм», «іноземний агент») або

кримінальних процесуальних заходів за відсутності доказів реальної злочинності, що в сукупності дає результат, несумісний із політичним плюралізмом. Саме така реконструкція пояснює, чому Суд перейшов від окремих порушень ст. 8/11/П1-1 до висновку про *predominant ulterior purpose*.

Практичне значення такого підходу полягає в «контекстуалізації доказування». Стаття 18 не вимагає наявності прямого доказу наміру («*smoking gun*»); натомість Суд працює з сукупністю індикаторів і допускає висновок про *ulterior purpose* через логічні та фактологічні зв'язки між подіями, особливо коли держава не надає переконливого альтернативного пояснення. У справі FBK ця методологія дозволила перетворити розрізнені акти (обшук, арешт рахунку, реєстр, заборона) на доказ єдиного політичного дизайну.

9. Значення рішення для України: правотворчі та правозастосовні орієнтири

Рішення у справі FBK не є «про Росію лише»; воно кодифікує низку процесуальних і матеріальних стандартів, релевантних для кожної держави-учасниці Конвенції. Йдеться про мінімальні вимоги до судового контролю за інвазивними слідчими діями, стандарти «якості закону» щодо фінансових обмежень та межі допустимості «регуляторних» механізмів, які можуть породжувати стигматизацію й *chilling effect* у сфері політичного плюралізму.

По-перше, у частині обшуків і вилучень рішення формує практичні орієнтири для слідчого судді: ухвала має містити конкретні факти, що пов'язують об'єкт обшуку з предметом доказування; описувати, чому саме в цьому місці можуть знаходитися релевантні речі; визначати межі вилучення та пояснювати неможливість досягнення мети менш інвазивними засобами. Для «невідкладного» проникнення/обшуку потрібні конкретні дані, які підтверджують реальність ризиків, а не загальні посилення на потенційне знищення доказів; ретроспективний судовий контроль не може бути суто формальним.

По-друге, щодо арешту активів Суд фактично протиставив «пакетній» логіці ухвал принцип індивідуалізованого судового контролю. Для України, де арешт майна/коштів є одним із найчастіше використовуваних інструментів у кримінальному процесі, це означає необхідність: (а) відокремлювати загальні припущення від конкретних даних щодо кожного активу; (б) прив'язувати обмеження до чітких строків і забезпечувати змістовний періодичний перегляд; (в) гарантувати ефективну можливість оскарження та доступ до матеріалів, достатніх для спростування позиції сторони обвинувачення.

По-третє, у сфері свободи об'єднань рішення попереджає про непрямі форми цензури й маргіналізації через «ярлики». Навіть за наявності законодавчого інтересу до прозорості фінансування держава має обирати інструменти, які не імплікують «ворожість» або підлеглість іноземним акторам та не перетворюють формальні порушення на підставу для репресивних санкцій. Накладення значних штрафів за легітимну громадянську активність Суд прямо розглядає як фактор *chilling effect*.

По-четверте, антиекстремістські режими мають бути побудовані так, щоб виключити довільну екстраполяцію на мирну політичну діяльність. Рішення ФВК акцентує, що розмиті дефініції, автоматичні санкції та широкі «похідні» наслідки (криміналізація символіки, переслідування за мінімальну підтримку, виборчі заборони без індивідуальної оцінки) руйнують передбачуваність і несумісні зі стандартом «держави, керованої верховенством права». Для України це означає необхідність тримати законодавчі категорії у вузьких межах, пов'язаних із реальною насильницькою загрозою, і застосовувати крайні заходи (ліквідацію/заборону) лише як *ultima ratio*.

По-п'яте, рішення пропонує українським судам та правникам корисну «лінзу» ст. 18. У справах, де обмеження прав супроводжується ознаками кампанійності (синхронні «пакети» дій, шаблонні рішення, диспропорційні санкції, стигматизаційні наративи), національний суд може і повинен перевіряти не лише формальну відповідність процедурі, а й реальну функцію втручання. Такий підхід є релевантним як у внутрішніх спорах, так і в контексті

міжнародного співробітництва (наприклад, оцінка ризиків політично вмотивованого переслідування в запитах про екстрадицію).

10. Висновки та значення

1) Рішення у справі FBK показує, що «законність» у розумінні Конвенції є не формальним, а змістовним критерієм: шаблонні клопотання й ухвали, відсутність індивідуалізованих підстав та неефективний судовий перегляд призводять до порушення ст. 8 і ст. 1 Першого протоколу без переходу до аналізу легітимної мети та пропорційності. Цей висновок підсилює роль суду як активного «фільтра» проти процесуального свавілля.

2) У частині ст. 11 (у світлі ст. 10) Суд концептуалізував «іноземного агента» та «екстремізм» як механізми, здатні виконувати не регуляторну, а репресивну функцію. Новизна полягає у підкресленні двох критеріїв: (а) стигматизаційний і вводячий в оману характер ярлика; (б) неприпустимість розширення «екстремізму» на мирну політичну активність через розмиті дефініції та автоматичні жорсткі наслідки, що створюють системний chilling effect.

3) Новизна рішення – у розширенні «операційного поля» ст. 18: Суд застосував її до кумулятивного комплексу заходів (слідчі дії + фінансовий параліч + регуляторні ярлики) й сформував підхід до доведення ulterior purpose через контекст, масштабність і координацію. Таким чином ст. 18 постає як інструмент «системної діагностики» – виявлення ситуацій, коли державні інститути використовуються не для охорони публічних інтересів, а для демонтажу політичного плюралізму.

4) Теоретичне значення для української науки полягає у можливості розвинути вітчизняну доктрину «антизловживальних запобіжників» (верховенство права, заборона зловживання дискрецією, процедурна справедливість) на основі конвенційного матеріалу. Практичне значення – у конкретних орієнтирах для слідчих суддів і законодавця щодо: підвищення стандартів мотивування рішень про обшук і арешт активів; забезпечення реального періодичного перегляду; розроблення нейтральних і не

стигматизаційних механізмів прозорості фінансування; вузького й доказового застосування категорій, пов'язаних із насильницькими загрозами.

З Богом!